

Kā saglabāt atvērtu sabiedrību Latvijā

Sabiedrība

Lai varētu kvalitatīvi apskatīt atvērtas sabiedrības jautājumu, ir jādefinē, kas ir atvērta sabiedrība. Tā nav tikai abstrakta ideja par sabiedrību, kurā nav melu un visi ir vienlīdzīgi. Atvērta sabiedrība ir koncepts, kuru 1932. gadā ieviesa franču filozofs Henrijs Bergsons.¹ Šo jēdzienu Otrā pasaules kara laikā attīstīja Karls Poppers.² Atvērta sabiedrība saskaņā ar K.Poppera mācību – sabiedrības tips, kam raksturīga dinamiska sociālā struktūra, augsta mobilitāte, tā ir spējīga uz inovācijām. Tai raksturīgs kriticisms, individuālisms un demokrātisks plurālisms ideoloģijā (cilvēks pats izvēlas pasaules uzskatus un tikumiskās vērtības. Nav valstiskas ideoloģijas, bet konstitūcijas līmenī tiek nostiprināti garīgās brīvības principi, kurus cilvēks reāli izmanto. Proti, viņš pats cenšas atrast pamatvērtības.) Atvērtā sabiedrībā katrs dalībnieks atbild par savu dzīvi un rūpējas pārsvarā par sevi, pie tam sabiedrībā ar cieņu izturas pret privātīpašumu un cilvēku. Atvērtā sabiedrībā valdība ir toleranta un atsaucīga; politiskie mehānismi ir elastīgi.

Kā pretēju piemēru atvērtai sabiedrībai var minēt noslēgtu sabiedrību. Noslēgta sabiedrība, saskaņā ar K.Poppera viedokli, ir sabiedrības tips, kam raksturīga statiska sociālā struktūra, ierobežota mobilitāte, tā nav spējīga uz inovācijām. Tai raksturīgs tradicionālisms, dogmatiska autoritāra ideoloģija. Parasti tā ir totalitāra sabiedrība. Vēsturisks piemērs ir Padomju Savienība.

Ņemot vērā iepriekš minēto informāciju, manuprāt, precīzāks jautājums būtu nevis kā saglabāt atvērtu sabiedrību Latvijā, bet gan kā attīstīt to, kas ir pašlaik. Nevar teikt, ka Latvijas sabiedrība ir patiesi atvērta. Tas ir tikai sagaidāmi. Vēl nesen mēs atradāmies Padomju Savienības sastāvā, kas bija pilnīgs pretstats atvērtas sabiedrības modelim.

Lai Latvijā attīstītu atvērtu sabiedrību ir jāveic vairāki soļi. Pirmkārt, ir efektīvāk jāattīsta kritiskā domāšana cilvēkos. Lai arī kritiskās domāšanas apguve ir iekļauta Latvijas Republikas izglītības sistēmas pamatnostādņēs un tiek attīstīta jau kopš 1998. gada, tā nesniedz redzamus rezultātus. Ik gadu skolas pabeidz skolēni, no kuriem lielākā daļa akli uzticēsies un pakļausies

savam darba devējam. No tā, ka cilvēki domās kritiski, būs vairāki ieguvumi. Latvijas sabiedrība ne tikai tuvosies patiesi atvērtai sabiedrībai, bet arī tiks ietaupīti resursi valsts budžetā. Skaidrs piemērs ir nauda, kas tiek veltīta iztērēta studiju vietām. Daļa jauniešu pamet budžeta studiju vietas, jo secina, ka nav izvēlējušies pareizo kursu vai vienkārši atmet studijām ar roku. Vien trijās valsts apmaksātajās studiju programmās šāds nelietderīgais resursu patēriņš ir 90 000 eiro.³ Daļa no jauniešiem devušies studēt konkrētajās programmās draugu ieteikumu dēļ. Tātad viņi nav kritiski izvērtējuši, vai tiešām paši to vēlas. Kritiskā domāšana ļauj skaidri noteikt mērķus un ceļu uz tiem. Tāpat arī kritiski domājoši cilvēki ir mazāk aizspriedumaini, rasistiski, homofobiski. Tāda jaunā paaudze ir nepieciešama Latvijai. Tāda, kura pati spēj domāt, spriest un noteikt sev mērķus.

Otrkārt, ir jāmaina valsts ekonomika. Viena no atvērtas sabiedrības īpašībām ir augsta mobilitāte. Latvijas ekonomika šobrīd nav mobila vai elastīga. To ir nepieciešams padarīt vienkāršāku un caurskatāmāku. Tādu, lai jebkurš, kurš vēlas, var kļūt par uzņēmēju, un dot savu pienesumu valsts kopproduktā. Tāpat ir jāmaina skatījums uz valsts ekonomiku kopumā. Uzņēmēji uzskata, ka valsts cenšas no tiem "izspiest" pēc iespējas vairāk naudas. Tādēļ Valsts ieņēmumu dienests ir iestāde, kuru piemin pārsvarā tikai negatīvā aspektā. Paskatoties uz citu valstu piemēriem, var secināt, ka tā tam nav obligāti jābūt. Tēpat kaimiņos, Igaunijā, Valsts ieņēmumu dienests ir ceturtajā vietā starp tām iestādēm, kurām uzticas.⁴ Valsts ieņēmumu dienestam būtu jāstrādā kā privātam uzņēmējam, kurš ir vērsts uz savu klientu interesēm.

Treškārt, ir jāmaina valsts pārvalde. Atvērtā sabiedrībā valsts pārvalde ir pārredzama un viegli izmaināma. Latvijas valsts pārvalde šobrīd ir iesīkstējusi un tendēta uz pastāvīgumu. Netiek īstenotas kardinālas pārmaiņas. Pārsvarā liela daļa no uzlabojumiem valsts struktūrā notiek tikai Eiropas Savienības prasību dēļ. Viena no ļoti efektīvām valsts pārvaldes formām bija senajā Grieķijā. Kā iemeslu tam varētu minēt to, ka tautas pārstāvji bija pastāvīgi atkarīgi no cilvēkiem kurus viņi pārstāvēja. Ja pārstāvis nepildīja savus pienākumus, viņu ātri varēja aizstāt kāds cits. Latvijas valdībai

ir vajadzīga mobilitāte un inovācijas. Tā vairs nevar pastāvēt uz vecajiem modeļiem.

Varētu uzskaitīt vēl un vēl dažādas pārmaiņas, kas jāveic, lai Latviju virzītu atvērta sabiedrības virzienā. Kā vienu no tādām varētu minēt pašas sabiedrības uzskatu un aizspriedumu maiņu. Pat ja izdotos izveidot kvalitatīvu izglītības sistēmu, kuras gala rezultātā skolas pabeigtu kritiski domājoši jaunieši, tāpat lielākā daļa sabiedrības tāda vēl nebūtu. Nevar gaidīt gandrīz 70 gadus kamēr paaudzes pilnībā nomainīsies. Ir jāveicina sabiedrības mūžizglītība. Arī cilvēkiem, kuri ir pabeiguši vidusskolas vai augstskolas, ir jābūt iespējām bez maksas attīstīt savas prasmes un papildināt zināšanas dažādās jomās un, galvenais, apgūt kritisko domāšanu.

Kā galveno virzītājspēku uz atvērtu sabiedrību es saskatu vēlmi tādā dzīvot. Ja cilvēki nevēlēsies dzīvot atvērtā sabiedrībā, tad izveidot tādu šeit nebūs iespējams. Es ticu, ka tikai izglītota sabiedrība spēj izlemt savu ceļu. Tādēļ, kā galveno mērķi Latvijai ceļā uz atvērtu sabiedrību, es saskatu sabiedrības izglītošanu. Kopā mums tas izdosies!

Autors

Daniels Heincis

2016. gada 24. decembris

Atsauču saraksts

1. Henri Bergson, Les Deux Sources de la morale et de la religion, Félix Alcan, 1937 [1932], pp. 287–343
2. K. R. Popper, The Open Society and its Enemies, 2 vols. (1945).
3. <http://www.lsm.lv/lv/raksts/latvija/zinas/valsts-maksa-par-jauniesu-kludam--daudzi-vienkarsi-pamet-budzeta-studijas.a214220/> Skatīts 24.12.2016. pl. 14:02.
4. <http://www.db.lv/finanses/igaunijas-ienemumu-dienesta-vaditajs-valstij-jadoma-no-privata-sektora-pozicijam-ka-nopelnit-naudu-s-451645> Skatīts 24.12.2016. pl. 14:42